Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
MACIEJE SZPUNARA
přednesené dne 8. března 2017 [1]

Věc C-570/15

X
proti
Staatssecretaris van Financiën

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud Nizozemska)]

„Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce – Nařízení (ES) č. 1408/71 – Sociální zabezpečení – Určení použitelných právních předpisů – Článek 13 odst. 2 písm. a) a čl. 14 odst. 2 písm. b) bod i) – Osoba obvykle vykonávající pracovní činnost na území dvou členských států – Osoba zaměstnaná v jednom členském státě a vykonávající část pracovní činnosti v členském státě bydliště převážně prostřednictvím práce z domova“

Úvod

1. Tato žádost o rozhodnutí o předběžné otázce byla podána v rámci řízení před Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud Nizozemska) probíhajícího mezi X a Staatssecretaris van Financiën (Ministerstvem financí) ohledně zaplacení daně z příjmu a příspěvků na sociální zabezpečení za rok 2009.

2. Předkládající soud žádá Soudní dvůr o výklad kolizních pravidel obsažených v článcích 13 a 14 spadajících do Hlavy II nařízení (EHS) č. 1408/71 [2]. Konkrétně klade předkládající soud otázku, zda osoba, která je v jednom členském státě zaměstnaná a v jiném bydlí, která vykonává část pracovní činnosti pro téhož zaměstnavatele (přibližně 6,5 % pracovní doby) v členském státě bydliště, a to převážně prostřednictvím práce z domova, má být pro účely určení použitelné právní úpravy považována za obvykle vykonávající pracovní činnost na území obou členských států.

1 – Původní jazyk: angličtina..

2 – Nařízení Rady (ES) č. 1408/71 ze dne 14. června 1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby a jejich rodiny pohybující se v rámci Společenství, ve znění nařízení Rady (ES) č. 118/97 ze dne 2. prosince 1996 (Úř. věst. 1997, L 28, s. 1; Zvl. vyd. 05/03, s. 3) (dále jen „nařízení č. 1408/71“). Nařízení č. 1408/71 bylo zrušeno a nahrazeno s účinností ode dne 1. května 2010 nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 ze dne 29. dubna 2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení (Úř. věst. 2004, L 166, s. 1; Zvl. vyd. 05/05, s. 72). Uplatní se však *ratione temporis* na původní řízení.

Právní rámec

3. Článek 1 nařízení č. 1408/71 obsahuje následující definice pojmů „zaměstnaná osoba a osoba samostatně výdělečně činná“:

„a) zaměstnanou osobou a osobou samostatně výdělečně činnou se rozumí každá osoba, která:

i) je pojištěna na základě povinného nebo volitelného pokračujícího pojištění pro případ jedné nebo více pojistných událostí odpovídajícím [odpovídajících] odvětvím systému sociálního zabezpečení pro zaměstnané osoby nebo osoby samostatně výdělečně činné nebo zvláštnímu systému pro úředníky;“

4. Článek 13 uvedeného nařízení stanoví:

„1. S výhradou článků 14c a 14f podléhají osoby, na které se vztahuje toto nařízení, pouze právním předpisům jediného státu. Tyto právní předpisy se určují v souladu s touto hlavou.

2. S výhradou článků 14 až 17:

a) osoba zaměstnaná na území jednoho členského státu podléhá právním předpisům uvedeného státu, i když má bydliště na území jiného členského státu nebo i když podnik nebo zaměstnavatel, který ji zaměstnává, má sídlo nebo místo podnikání na území jiného členského státu;“

5. Článek 14 odst. 2 písm. b) bod i) uvedeného nařízení stanoví:

„2) Osoba obvykle zaměstnaná na území dvou nebo více členských států podléhá právním předpisům určeným takto:

[…]

b) osoba jiná než uvedená v písmenu a) podléhá:

i) právním předpisům členského státu, na jehož území má bydliště, vykonává-li svoji činnost částečně na uvedeném území, nebo pracuje-li pro několik podniků nebo zaměstnavatelů, kteří mají své sídlo nebo místo podnikání na území různých členských států;“

Skutkové okolnosti věci v původním řízení

6. X je nizozemským státním příslušníkem a ve sporném roce 2009 měl bydliště v Belgii.

7. V uvedeném roce byl zaměstnán jako manažer pro styk se zákazníky a manažer telekomunikačních kontaktů u zaměstnavatele se sídlem v Nizozemsku.

8. V roce 2009 odpracoval X pro zaměstnavatele 1 872 hodin. Z toho odpracoval 121 hodin v Belgii, což odpovídá 6,5 % celkové odpracované doby. Z toho připadlo 17 hodin na návštěvy u zákazníků zaměstnavatele usazených v Belgii a 104 hodin na práci z domova v Belgii. Práce z domova byla v roce 2009 vykonávána celkem 13 dní vždy po osmi hodinách.

9. Činnosti vykonávané z domova spočívaly ve vyřizování e-mailů a vyhotovování a zasílání nabídek. Činnosti v Belgii nebyly vykonávány podle pevně daného rozvrhu. X pracoval z domova především v týdnech následujících po jeho letní dovolené, avšak nikoli v zimním období. V pracovní smlouvě daňového dlužníka nebylo upraveno, jak má být vykována práce doma nebo jinde v Belgii.

10. Ostatní činnosti pro zaměstnavatele (v roce 2009 se jednalo o 1 751 hodin) vykonával X v Nizozemsku, a to jak z kanceláře, tak ve formě návštěv u potencionálních zákazníků usazených v Nizozemsku.

11. Předmětem sporu mezi X a Staatssecretaris van Financiën (Ministerstvo financí) je vyměření daně z příjmů a pojistného na sociální zabezpečení za rok 2009. Právní spor se zejména koncentruje na otázku, zda X podléhal povinnému pojištění v rámci nizozemského systému pojištění, a měl tedy povinnost platit příspěvky.

12. Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden (odvolací soud, Arnhem-Leeuwarden, Nizozemsko) v řízení o opravném prostředku proti rozsudku Rechtbank Zeeland-West-Brabant (regionální soud, Zeeland-Západní Brabantsko) rozhodl, že práce, kterou X vykonával v Belgii v roce 2009, byla pouze příležitostná. Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden měl v tomto ohledu za to, že:

i) neexistují indicie o tom, že by zaměstnavatel a X měli zájem, aby daňový X vykonával pravidelně pracovní činnost v Belgii,

ii) pracovní činnosti byly zpravidla vykonávány v Nizozemsku,

iii) návštěvy u zákazníků v Belgii se konaly pouze příležitostně, a

iv) k práci z domu neexistují indicie o dohodě, kterou by mezi sebou uzavřeli zaměstnavatel a X, ani o žádném strukturovaném rozvrhu.

13. Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden dále rozhodl, že příležitostná práce vykonávaná X na belgickém území nemá být při určování použitelné právní úpravy v oblasti sociálního zabezpečení zohledňována. Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden tedy dospěl k závěru, že X je obvykle zaměstnán na území jednoho členského státu, a sice Nizozemska, takže v souladu s čl. 13 odst. 2) písm. a) nařízení č. 1408/71 jsou použitelné pouze nizozemské právní předpisy.

14. X podal proti uvedenému rozsudku opravný prostředek k předkládajícímu soudu.

15. Předkládající soud poznamenává, že opravný prostředek předestřel otázku, které ustanovení nařízení č. 1408/71 určuje právní úpravu použitelnou na dotčenou osobu. Pokud se nezohlední činnosti vykonávané X v Belgii, použije se obecné kolizní pravidlo obsažené v čl. 13 odst. 2 písm. a) uvedeného nařízení, které jako použitelnou určuje právní úpravu členského státu zaměstnavatele. Pokud se však musí uvedené činnosti zohlednit, mělo by to za následek, že by rozhodné právo podle čl. 13 odst. 2 písm. a) uvedeného nařízení oscilovalo mezi nizozemským a belgickým pokaždé, když by se změnilo místo výkonu práce X z Nizozemska na Belgii a naopak. Alternativně by bylo možné mít za to, že X obvykle vykonával zaměstnání na území obou členských států, Nizozemska a Belgie, a použije se na něj tedy na základě zvláštního pravidla obsaženého v čl. 14 odst. 2 písm. b) bodu i) nařízení č. 1408/71 pouze právní úprava členského státu jeho bydliště.

Předběžná otázka a řízení před Soudním dvorem

16. Za uvedených okolností se Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud Nizozemska) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Podle jakého kritéria nebo kritérií je třeba posoudit otázku, které právní předpisy označuje nařízení č. 1408/71 za rozhodné právo v případě pracovníka, který má bydliště v Belgii, z valné části vykonává pracovní činnost pro nizozemského zaměstnavatele v Nizozemsku a kromě toho vykonává 6,5 % z těchto činností v dotčeném roce v Belgii (z domova a u zákazníků), a nelze přitom vycházet z existence pevně daného modelu a s jeho zaměstnavatelem nebyly uzavřeny dohody upravující výkon těchto činností v Belgii?“

17. Předkládací rozhodnutí ze dne 30. října 2015 bylo doručeno kanceláři Soudního dvora dne 5. listopadu 2015. Písemná vyjádření podaly nizozemská, belgická a česká vláda, jakož i Evropská komise. X, nizozemská vláda a Komise přednesli ústní vyjádření na jednání dne 14. prosince 2016.

Analýza

18. Podstatou otázky předkládajícího soudu je, zda osoba zaměstnaná v jednom a bydlící v jiném členském státě, která v dotčeném roce vykonávala určitou malou část činností pro téhož zaměstnavatele (přibližně 6,5 % pracovní doby) v členském státě svého bydliště, a to většinou prostřednictvím práce z domova, musí být pro účely článků 13 a 14 nařízení č. 1408/71 považována za obvykle vykonávající zaměstnání výhradně v prvním členském státě, nebo v obou členských státech.

19. Předkládající soud tedy žádá o určení, která právní úprava se vztahuje na takovou osobu na základě ustanovení obsažených v Hlavě II uvedeného nařízení.

20. Názory dotčených osob se v této otázce liší.

21. Na jednání X tvrdil, že by měl být považován za obvykle vykonávajícího zaměstnání v obou členských státech, a tedy za osobu podléhající právní úpravě členského státu svého bydliště v souladu s čl. 14 odst. 2 písm. b) nařízení č. 1408/71. Uváděl, že je oprávněn pracovat z domova a že činnost, kterou doma vykonává, jako je vyřizování e-mailů a kontaktování zákazníků telefonicky, patří mezi hlavní náplň jeho pracovní činnosti. Dále tvrdil, že uvedené činnosti musí být zohledněny při určení rozhodného práva.

22. Na druhé straně členské státy, které do řízení vstoupily jako vedlejší účastníci, a Komise se shodly, že nařízení č. 1408/71 má být vykládáno tak, že pracovník s bydlištěm v Belgii, který vykonává většinu činností pro svého nizozemského zaměstnavatele na území Nizozemska a navíc vykonal 6,5 % uvedených činností za dotčený rok v Belgii, má být považován za zaměstnaného pouze na území Nizozemska podléhajícího nizozemské právní úpravě v oblasti sociálního zabezpečení v souladu s kolizním pravidlem odkazujícím na *lex loci laboris*, jak stanoví čl. 13 odst. 2 písm. a) uvedeného nařízení.

23. Soudní dvůr opakovaně rozhodl, že ustanovení Hlavy II nařízení č. 1408/71, jejíž jsou články 13 a 14 součástí, představují úplný a jednotný systém kolizních norem, jejichž cílem je zajistit, aby pracovníci pohybující se v rámci Unie podléhali systému sociálního zabezpečení pouze jediného členského státu, aby se zabránilo souběhu použitelných vnitrostátních právních předpisů a komplikacím, které by z něj mohly vyplynout [3].

3 – Viz zejména rozsudek ze dne 24. března 1994, Van Poucke (C-71/93, EU:C:1994:120, bod 22).

24. V projednávané věci je pro účely určení, zda dotčená situace spadá pod obecné kolizní pravidlo obsažené v čl. 13 odst. 2 písm. a) nařízení č. 1408/71 (*lex loci laboris*), nebo pod zvláštní pravidlo čl. 14 odst. 2 písm. b) bod i) (*lex domicilii*), nezbytné určit, zda činnost X v Belgii má být zohledněna pro účely uplatnění uvedených ustanovení.

25. Při zohlednění uvedené činnosti musí být X považován za obvykle vykonávajícího zaměstnání na území dvou členských států ve smyslu čl. 14 odst. 2 písm. b) bodu i) nařízení č. 1408/71. Jinak se použije obecné kolizní pravidlo obsažení v čl. 13 odst. 2 písm. a) uvedeného nařízení.

26. Okolnost, že X pracuje pro jediného zaměstnavatele, nevylučuje uplatnění čl. 14 odst. 2 písm. b) bodu i) nařízení č. 1408/71. Jak Soudní dvůr již rozhodl ve věci Calle Grenzshop Andresen, uvedené ustanovení je použitelné rovněž v situaci, kdy dotčená osoba vykonává činnost na území dvou nebo více členských států pro jeden a tentýž podnik [4].

27. Mimoto v projednávané věci je nesporné, že činnost X v Belgii nespadá pod definici vyslání ve smyslu čl. 14 odst. 1 písm. a) nařízení č. 1408/71, neboť vykonává činnost v Belgii bez časového omezení, když částečně vykonává hlavní pracovní náplň z domova s tichým souhlasem svého zaměstnavatele.

28. Hypotéza čl. 14 odst. 2 písm. b) bodu i) předpokládá situaci, kdy dotčená osoba „obvykle“ vykonává zaměstnání na území dvou nebo více členských států a rovněž vykonává činnost „částečně“ na území členského státu svého bydliště.

29. Slova použitá v uvedeném ustanovení indikují, že pracovní činnosti vykonávané v členském státě bydliště zaměstnance musí mít určitý minimální rozsah. Jinak by výkon zanedbatelného množství či pouze příležitostná činnost mohly aktivovat právní účinky čl. 14 odst. 2 písm. b) bodu i). Použití kolizních pravidel obsažených v hlavě II nařízení č. 1408/71 by tedy bylo ohroženo jejich obcházením [5].

30. Jak Soudní dvůr již rozhodl ve vztahu k činnosti samostatně výdělečně činných osob, sovo „obvykle“ implikuje, že dotčená osoba obvykle vykonává „podstatnou“ část činností na území daného členského státu [6].

31. Tento výklad není v rozporu s rozsudkem ve věci Calle Grenzshop Andresen, kdy Soudní dvůr rozhodl, že situace dánského pracovníka, který má bydliště v Dánsku, je zaměstnaný v Německu a pravidelně několik hodin týdně vykonává činnost částečně v Dánsku, spadá pod čl. 14 odst. 2 písm. b) bod i) nařízení č. 1408/71 [7]. Dotčená osoba pracovala jako manažer v provozovně v Německu blízko německo-dánské hranice a pracovala pro zaměstnavatele také přibližně deset hodin týdně v Dánsku, když plnila úkoly týkající se koordinace a kontroly. Z analýzy generálního advokáta Lenze v uvedené věci jasně plyne, že nebylo možné činnost vykonávanou v členském státě bydliště považovat za nevýznamnou [8].

4 – Rozsudek ze dne 16. února 1995 (C-425/93, EU:C:1995:37, bod 13).

5 – Článek 13 odst. 1 písm. a) nařízení č. 883/2004 mění kolizní pravidlo dříve stanovené v čl. 14 odst. 2 písm. b) bodu i) nařízení č. 1408/71 zavedením požadavku, aby ve členském státě bydliště zaměstnané osoby byla vykonávána „podstatná“ část pracovních činností.

6 – Rozsudek z dne 30. března 2000, Banks a další (C-178/97, EU:C:2000:169, bod 25 a citovaná judikatura).

7 – Rozsudek ze dne 16. února 1995 (C-425/93, EU:C:1995:37).

8 – Rozsudek ze dne 16. února 1995, Calle Grenzshop Andresen (C-425/93, EU:C:1995:37, bod 15) a stanovisko generálního advokáta Lenze přednesené ve věci Calle Grenzshop Andresen (C-425/93, EU:C:1995:12, body 28-33).

32. Ve věci Format Urządzenia i Montaże Przemysłowe Soudní dvůr rozhodl, že při určování toho, zda je třeba osobu považovat za „obvykle“ vykonávající zaměstnání na území dvou či více členských států, je třeba zohlednit zejména povahu práce, jak je definována ve smlouvě, aby mohlo být určeno, zda lze předvídanou činnost považovat za výkon zaměstnání na území více členských států více než jen příležitostně, a rovněž zohlednit skutečně vykonanou práci [9].

33. Z uvedené judikatury plyne, že pro účely určení, zda osoba „obvykle“ vykonává zaměstnání na území jiného členského státu pro účely použití článků 13 a 14 nařízení č. 1408/71, je třeba zohlednit rozsah a význam dotčené činnosti, a to jak na základě smlouvy, tak na základě práce skutečně zaměstnancem odvedené.

34. V projednávané věci je z předkládacího rozhodnutí zjevné, že pracovní doba X připadající na výkon činnosti v členském státě bydliště tvoří 6,5 % z celkové pracovní doby v rozhodném období. Rozsah práce skutečně vykonávané v Belgii podle mého názoru silně naznačuje, že uvedené činnosti jsou v kontextu celkového smluvního vztahu zanedbatelné, neboli, jak navrhuje Komise, jsou ve srovnání s většinou povinností uvedeného zaměstnance vykonávány pouze „příležitostně“.

35. Doba trvání práce není podle mého názoru jediným rozhodujícím prvkem. Rovněž je třeba zohlednit jiné okolnosti, jako je povaha činnosti a okolnosti, za kterých je vykonávána [10].

36. V projednávané věci spočívaly činnosti, které X vykonával v Belgii v příležitostných návštěvách u zákazníků a hlavně v práci z domova bez jakékoli výslovné dohody se zaměstnavatelem a bez jakéhokoli ustáleného pracovního rozvrhu.

37. To je jedna z výhod – nebo pro některé osoby nevýhod – digitální ekonomiky; skutečnost, že zaměstnanec může být požádán nebo mu může být dovoleno plnit část pracovních povinností mimo kancelář, a to například prostřednictvím práce z domova.

38. Zvláštnost takového ujednání o výkonu práce spočívá ve skutečnosti, že potenciálně podlamuje koncept konkrétního místa výkonu práce, jako relevantního faktoru pro určení členského státu, který má nejužší vazbu k zaměstnaneckému poměru. Osoba může vykonávat práci prostřednictvím počítače či telefonu na dálku z domova nebo při cestování a takto vykonávaná práce může tvořit značnou část pracovní činnosti. Soudní dvůr bude muset v budoucnosti rozhodnout, jak má být tato okolnost zohledňována pro účely určení použitelné právní úpravy v oblasti sociálního zabezpečení.

39. V projednávané věci tato potřeba nevyvstává, neboť existují jiné ukazatele – malé množství práce a neexistence strukturovaného rozvrhu ve smlouvě – které rovněž svědčí o okrajovém významu činností vykonávaných X v členském státě jeho bydliště.

40. V situaci, jako je situace dotčená v původním řízení, kdy práce z domova není výslovně uvedena ve smlouvě, nevykazuje strukturovaný rozvrh a navíc představuje relativně malý procentuální podíl celkové pracovní doby, je podle mě nepřiměřené opírat se o takovouto okolnost za účelem použití článků 13 a 14 nařízení č. 1408/71.

9 – Rozsudek ze dne 4. října 2012, Format Urządzenia i Montaże Przemysłowe (C-115/11, EU:C:2012:606, body 44-45).

10 – V tomto ohledu viz rozsudek ze dne 12. července 1973, Hakenberg (13/73, EU:C:1973:92, bod 20) a stanovisko generálního advokáta Lenze přednesené ve věci Calle Grenzshop Andresen (C-425/93, EU:C:1995:12, bod 32).

41. Mám tedy za to, že za okolností, jako jsou okolnosti věci v původním řízení, činnosti vykonávané zaměstnancem pro téhož zaměstnavatele v jiném členském státě, které představují přibližně 6,5 % pracovní doby, a navíc prováděné převážně z domova, musí být považovány za okrajové a nelze je zohlednit pro účely použití článků 13 a 14 nařízení č. 1408/71. Osoba v takové situaci musí být tedy považována za obvykle vykonávající zaměstnání pouze v jednom členském státě a podléhající právní úpravě určené na základě obecného kolizního pravidla obsaženého v čl. 13 odst. 2 písm. a) uvedeného nařízení.

42. Podpůrně mám za to, že uvedený závěr je potvrzen pojmem „okrajové činnosti“ zavedeným v čl. 14 odst. 5 písm. b) nařízení č. 987/2009 [11] a vysvětleným v Praktickém průvodci připraveném pod záštitou Komise správní komisí pro koordinaci systémů sociálního zabezpečení pro účely pomoci vnitrostátním orgánům při uplatňování kolizních pravidel nařízení č. 883/2004 [12].

43. Z vysvětlení obsažených v Praktickém průvodci plyne, že „okrajové činnosti“ se nezohledňují pro účely kolizních pravidel týkajících se osoby, která je zaměstnaná či samostatně výdělečně činná ve dvou či více členských státech. Osobu vykonávající okrajové činnosti v jiném členském státě nelze považovat za „obvykle“ vykonávající zaměstnání ve dvou či více členských státech. Okrajové činnosti jsou dále definovány jako činnosti, které jsou stálé, ale nevýznamné z hlediska času a hospodářské návratnosti, což znamená, že činnosti představující méně než 5 % pravidelné pracovní doby pracovníka a/nebo méně než 5 % jeho celkové odměny, musí být považovány za okrajové. Povaha činností, například okolnost, že nejsou nezávislé nebo jsou vykonávány z domova, mohou rovněž ukazovat na jejich okrajovost.

Závěry

44. S ohledem na předcházející úvahy navrhuji, aby Soudní dvůr odpověděl na předběžnou otázku položenou Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud, Nizozemsko), takto:

„Nařízení Rady (ES) č. 1408/71 ze dne 14. června 1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby a jejich rodiny pohybující se v rámci Společenství, ve znění nařízení Rady (ES) č. 118/97 ze dne 2. prosince 1996, musí být vykládáno v tom smyslu, že za takových okolností, jako jsou okolnosti věci v původním řízení, osoba zaměstnaná v jednom členském státě a bydlící v jiném, která v dotčeném roce vykonávala určitou malou část činnosti pro téhož zaměstnavatele (přibližně 6,5 % pracovní doby) v členském státě svého bydliště, a to většinou prostřednictvím práce z domova, musí být pro účely článků 13 a 14 nařízení č. 1408/71 považována za obvykle vykonávající zaměstnání výhradně v prvním členském státě.“

11 – Článek 14 odst. 5 písm. b) nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 987/2009 ze dne 16. září 2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení (Úř. věst. 2009, L 284, s. 1), ve znění nařízení (EU) č. 465/2012 (Úř. věst. 2012, L 149, s. 4) stanoví: „5b. […] K okrajovým činnostem se pro účely určení použitelných právních předpisů podle článku 13 základního nařízení nepřihlíží. […]“

12 – Praktický průvodce Komise z prosince 2013, který se týká použitelného práva Evropské unie (EU), Evropského hospodářského prostoru (EHS) a Švýcarska, s. 27.